

dan *Zübdetü'l-beyân* adıyla telhis edilen *Enîsü'l-cinân* adlı on ciltlik Arapça tasavvufî bir tefsir yazmış (müellif nüshası için bk. Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., nr. 976-986), ayrıca *Müşevviku'l-uşşâk* adıyla bir vaaz mecmuası kaleme almıştır. Bu arada birçok talebe yetiştiren İzzeddin Efendi'nin en meşhur talebesi zâkirbaşı Kocagözzâde Mustafa Efendi'dir. Müridlerinden Tennûrizâde Mustafa Efendi onun menkıbelerini *Hedîyyetü'l-fukarâ* adlı bir eserde toplamıştır (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Şer'iyye, nr. 1129; Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4640).

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Mecmûa-i İlâhiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 17^a, 87^a, 147^a; *Mecmûa*, Süleymaniye Ktp., Kadizâde Burhâneddin, nr. 47, vr. 132^a; Ahmed Ziyâeddin, *Gülzâr-ı Sulehâ ve Vefeyât-ı Urefâ*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan, nr. 1018/2, vr. 109^{a-b}; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, I, 72-73; Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsi* (haz. Mustafa Kara – Kadir Atlansoy), Bursa 1997, s. 93-94, 97-103; *Sicill-i Osmânî*, I, 389; *Osmanlı Müellifleri*, I, 126; Sadeddin Nûzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 157, 164; "İzzî İzzeddin Ahmed (Eşrefzâde)", *TDEA*, V, 49; Öztuna, *BTMA*, I, 414.

NURİ ÖZCAN

İZZEDDİN el-KÂŞÎ

(عزالدين الكاشي)

İzzüddîn Mahmûd b. Ali b. Muhammed el-Kâşî (el-Kâşânî) en-Netanzî (ö. 735/1334)

Mutasavvîf-şair.

Muhtemelen Kâşânî olup yine o bölgede bulunan Netanz kasabasında ikamet etmiştir. Sühreverdî tarikatı şeyhlerinden Nûreddin Abdüssamed b. Ali el-İsfahânî'nin müridi olan sûfî Abdürrezzâk el-Kâşânî'nin onun kadâşî idi. Abdurrahman-ı Câmî, ders on Şeyh Nûreddin ve Şeyh Zahîrüddin'in Ali b. Büzgaş vasıtasıyla Sühreverdîye tarikatının piri Ebû Hafs Ömer es-Sühreverdî'ye ulaşan icâzetnâmesini kaydeder (*Nefehât*, s. 481).

Eserleri. 1. *Mişbâhu'l-hidâye ve miftâhu'l-kifâye*. Kaynaklarda Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin *Avârifü'l-ma'ârif* adlı eserinin Farsça tercümesi olduğu belirtilirse de aslında *Avârifü'l-ma'ârif* ile Muhammed b. İbrâhim el-Kelâbâzî'nin *et-Ta'arruf*'unu esas alan, bunun yanı sıra Ebû Nasr es-Serrâc'ın *el-Lüma'î*, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Kütü'l-kulûb*'u ve Abdülkerîm el-Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si gibi

temel tasavvufî kaynaklardan da geniş ölçüde faydalanılarak meydana getirilen telif bir eser niteliğindedir. On bölümden (itikad, ilim, mârifet, istilâhlar, müstahsenât, âdâb, amel, ahlâk, makam, hal) meydana gelen kitabın her bölümünü ayrıca on altı bölüme ayıran İzzeddin el-Kâşî eserini *Avârifü'l-ma'ârif*'ten farklı bir şekilde düzenlemiştir. Farsça nesrin güzel bir örneğini teşkil eden *Mişbâhu'l-hidâye*, anlaşılması zor bazı ifadeler ihtiva etmekle beraber genelde sade ve akıcıdır. Eseri daha sonra İmâd-i Fakîh manzum hale getirmiştir (Safâ, III, 1265). Câmî, *Nefehâtü'l-üns*'ün giriş kısmında mârifet ve tevhid konularını işlerken *Mişbâhu'l-hidâye*'den yararlanmıştır (Tahran 1291; nşr. Celâleddin Hümâî, Tahran 1325, 1367 hş.). 2. *Keşfü'l-vücûhi'l-gur li-me'âni Nazmî'd-dür*. İbnü'l-Fâriz'ın *et-Tâ'iyye* diye bilinen meşhur kasidesinin şerhidir. Eserde, tasavvufun temel konuları hakkında özlü bilgiler veren bir giriş bölümünden sonra beyitler tek tek ele alınıp Farsça'ya çevrilmiş ve şerhleri yapılmıştır. Kâşî, *et-Tâ'iyye*'nin diğer şerhlerinin etkisinde kalmamak için bu şerhlere başvurmamaya çalıştığını, eseri tamamıyla kendi tasavvuf anlayışına göre şerhettiğini özellikle belirtir (Tahran 1319; Kahire 1319). Celâleddin Hümâî, bu baskılarda müellif adının Abdürrezzâk el-Kâşânî şeklinde verilmesinin yanlış olduğunu belirterek eserin gerçekte İzzeddin el-Kâşî tarafından kaleme alındığını söyler (*Mişbâhu'l-hidâye*, neşredenin girişi, s. 16-19).

Abdurrahman-ı Câmî, İzzeddin el-Kâşî'nin irfan sahibi bir mutasavvîf olduğunu gösteren beş rubâisini eserine almış (*Nefehât*, s. 481-482), *Lübâbü'l-Kût min hazâ'ini'l-melekût* ve *Şerhu Su'âli Kümeyl b. Ziyâd* adlı eserler de bazı kaynaklarda İzzeddin el-Kâşî'ye nisbet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İzzeddin el-Kâşî, *Mişbâhu'l-hidâye* (nşr. Celâleddin Hümâî), Tahran 1367 hş., neşredenin girişi, s. 2-120; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 315; Câmî, *Nefehât*, s. 481-482; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1041, 1542, 1711; *Hidâyet*, *Tezkire-i Riyâzû'l-ârifin*, Tahran 1305 hş., s. 221; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 789; *İzâhu'l-meknûn*, II, 129, 399; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 408; Safâ, *Edebiyyât*, III, 989, 1264-1265; Zeynüddin Kiyâi Nijâd, *Seyr-i İrfân der İslâm*, Tahran 1366 hş., s. 307, 329, 546.

ERHAN YETİK

İZZEDDİN KEYKÂVUS

(bk. KEYKÂVUS).

İZZET

(الِزَّة)

Yenilgiye uğramayı ve aşağılanmayı önleyen güçlü ve saygın konum anlamında bir Kur'an tabiri.

Sözlükte "güçlü ve üstün olmak, galip gelmek, saygın olmak" gibi mânalara gelen izz kökünden isim olan izzet bu anlamları yanında bir kimsenin başkaları karşısında bedensel, psikolojik, ekonomik, sosyal statü vb. yönlerden güçlü, etkin ve saygın olması, baskı altına alınmaz bir konumda bulunması durumunu da ifade eder ve "âcizlik, alçaklık" mânasındaki zilletin karşısı olarak kullanılır (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "İzz" md.; *Lisânü'l-Arab*, "İzz" md.; Dozy, II, 123). Râgıb el-İsfahânî Kur'an'da Allah'a, resulüne ve müminlere mahsus olduğu bildirilen izzeti (el-Münâfikûn 63/8) kesintisiz ve sonsuz olduğu için "hakiki izzet", bunların dışında kalanların kendilerinde vehmettikleri izzeti de "sunî izzet" şeklinde değerlendirir. Aynı kökten sıfat olan azîz "güçlü, üstün ve hâkim konumda bulunan, yenilmeyen, eşi benzeri olmayan" anlamlarında hem Allah'ı hem de insanı nitelemek için kullanılmaktadır (Fahreddin er-Râzî, *Levâmî'u'l-beyyinât*, s. 147-148). Kaynaklarda "izzet bahşeden" mânasında muiz kelimesi esmâ-i hüsnâdan biri olarak kaydedilmektedir (İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82). Kur'an-ı Kerîm'de izzet on bir yerde, aynı kökten fiil ve isim kalıbında kelimeler ise 110 defa geçmekte, bunlardan azîz, büyük çoğunluğu Allah'ın isimlerinden olarak doksan dokuz âyette yer almaktadır. Bu âyetlerin tamamında azîz Allah'ın başka isimleriyle birlikte geçmektedir. Bu isimler Allah'ın mutlak gücünü ve tasarrufunu yahut rahmet, mağfiret ve lutufkârlığını ifade eden ya da ilim ve hikmetine vurgu yapan isimlerdir (bk. AZİZ). Bir düşünceye göre Allah'ın isimlerinin her birinde kullara bir mesaj vardır; ayrıca daha çok tasavvuf kitaplarında rastlanan anlayış istikametinde insanların Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmaları gerektiği belirtilir. Bundan dolayı azîz isminin bu sıfatlarla birlikte kullanılmasında insanlara hem güçlü olmaları hem de merhamet, bağışlama, bilgi, hikmet gibi erdemlerle donanmaları gerektiği yönünde bir mesaj bulunduğu da düşünülebilir. İzzet ve türevlerinin Kur'an'da geçen anlamlarıyla hadislerde de kullanıldığı gö-